

פרק 1

ברגהיים - חבל אלזס שנת תרל"ט (1879)

האבן הקרה והגבוהה מסתירה את מיכאל ושלמה, שנצמדים אליה ככל יכולתם.

"מוזר, תמיד פחדתי להתקרב לבית הקברות", לוחש שלמה, "ועכשיו אני פוחד לזוז מכאן..."

הוא מלטף את המצבה האפורה, ששיני הזמן חרטו בה את רישומן, מעביר את אצבעותיו על פני האותיות העבריות ואחר כך מוחה דמעה סוררת.

"נשאר כאן עד שירד הלילה", אומר מיכאל, "בחסות החושך נצליח להתרחק בלי שיגלו אותנו".

מכיוון הכפר נשמעים קולות נפץ והרס. האספסוף הפרוע טרם התעייף והוא מכלה בחמת זעם כל מה שנקרה בדרכו. מיכאל מצטמרר למחשבה על מה שהיה קורה להם לו היו נופלים בידי המרצחים.

הבוקר נראה רחוק כל כך. הוא מתקשה להאמין שאך לפני שעות אחדות ישב בבית הכנסת בחברת שלמה, ושנן אתו את המשניות...

אבא ואמא יצאו השכם בבוקר לעיר קולמאר במטרה לקנות סחורה לחנות הקטנה שלהם, מבטיחים לשוב למחרת היום. אבל עתה הכל התערבב לגמרי.

הקולות הראשונים נשמעו כמים רבים שמאיימים לשטוף את העיירה. מיכאל ידע שבקיץ אין שיטפונות. הוא זקף אוזניו וסבר פניו הביע חרדה. כשהגיעו לאוזניו קולות אנושיים, הוא תפס בכתפו של שלמה ופקד עליו: "רוץ!"

לאחר מכן הם ברחו יחד אל הקצה השני של העיירה, אל שטח בית הקברות הדומם. כששלמה היסס לרגע אם להיכנס אל בין המצבות, הדף אותו מיכאל בכוח, מסנן באוזניו: "המתים אינם מסוכנים... אבל החיים כן!"

הערב יורד. השמים הופכים כהים יותר ויותר ושלמה מתחיל לרעוד מפחד. בית קברות בלילה הוא מקום שונה לגמרי מאשר ביום, וכל צללית הופכת לדמיון מזעזע, שמקשיח את כל גופו וגורם לטיפות של זיעה קרה לנקד

את מצחו. אבל מיכאל חושב שכמה טוב שאנשים מפחדים מהמתים, ושאף אחד בעיירה איננו חושב להכנס לשטח 'שלהם' בלילה.

לפתע... אור כתום מאיר במזרח. גצים נשלחים אל על, ועד מהרה מגיע לאפם ריח שלא ניתן לטעות בו... שריפה! מישהו הצית אש בכפר. אולי רצה לשרוף בית יהודי, אולי נכנס לבית וגלגל משהו אל האח הבוערת. ממקום שבתם הם יכולים רק לנחש.

פעמון הכפר מתחיל לצלצל בכבדות, מזעיק את כל אנשי הסביבה לנסות ולעצור את האש המתפשטת. זו - גובהת עוד ועוד, צובעת בענני עשן כתומים את הלילה השחור. הסביבה כולה כבר אינה חשוכה כמקודם.

"עלינו להתרחק עוד", מודיע מיכאל לשלמה בצער. חבל לו לעזוב את המחסה המצוין שבין המצבות הגבוהות. קולות של אנשים מכפרים סמוכים קרבים אליהם, וזהו האות להתרחק. רק זה חסר להם, שמישהו יאשים אותם בהצתה מכוונת!

"נלך במקביל לדרך הראשית אבל לא בה ממש..." מחליט מיכאל באינסטינקט של הישרדות. הם חייבים לנוע בזהירות יתרה, כדי להיות חבויים כל הזמן מעיניים רעות. החורשה שלצד הדרך מעניקה להם מחסה זמני. היא נמשכת לאורך של קילומטר וחצי. אחר כך - השדות חשופים...

*

אוניברסיטת לונדון תרכ"ה - (1865)

"אולי תוכל להסביר לי למה התכוון פרופסור סקוט

בפסקה האחרונה? שואל צעיר כהה עיניים בשם תיאודור הלר את הבחור שיושב לצדו.

"בשמחה", עונה ג'וזף לסטודנט היהודי. הוא שוקע בשורות המשובצות מילים לטיניות ארוכות ומבהיר את הדברים בנעימות. לאחר מספר דקות הכל ברור ונהיר.

מזה זמן מה שם הלר עיניו על הבחור נעים ההליכות, שלעולם אינו מסנן ליד אוזנו את המילה "ז'יד" וגם איננו מתעלם מברכת השלום שלו. ג'וזף הוא בחור מוכשר במיוחד, נעים ויעיל ללמוד אתו למבחנים.

"אולי נצא מחר יחד למחלקת המנותחים בבית החולים הממשלתי?" מציע תיאודור לג'וזף. כבר בתחילת החודש הם קיבלו את לוח הזמנים של עבודת הסטאז' ברפואה. זו דורשת מהם לצאת מחר ולהצטרף אל אחת מחוליות הרופאים, בעת שהן עורכות סבב במחלקות בית החולים. כתלמידי שנה ג' ברפואה חשוב שיכירו את המחלקות של בתי החולים מקרוב, יאזינו לאבחנות, יראו תסמינים ושאלו כל מה שלא מובן להם. בסוף כל סבב כזה מוטל עליהם לרשום תקציר של תולדות המחלות בהן נתקלו - והטיפול בהן.

"רעיון מצוין", משיב ג'וזף, "נפגש מחר בשמונה בפתח בית החולים!"

הלר שמח. הוא כל כך חשש שיאלץ לערוך את הסיבוב הזה לבד. אמת, ליסטר מבוגר ממנו בכמה שנים טובות אבל תמיד הוא נותן לו להרגיש שווה ומוערך.

פעם שמע שני סטודנטים מתלחשים כי הבחור הבוגר

אולץ על ידי אביו ללמוד אומנויות, ורק לאחר שסיים את לימודי האומנות התיר לו אביו הקשוח לעבור לפקולטה ללימודי רפואה. הלר חושב לעצמו שהאבא ליסטר קצת צודק. כדי להיות רופא טוב, יש צורך ביישוב דעת שאין לצעירים בגיל שמונה עשרה. היחס ללימודים הוא הרבה יותר נכון בגיל של ג'וזף ליסטר. רק הרציניים והבוגרים יותר מבינים, שחוסר תשומת לב לפרט כלשהו בחומר הרב שעליהם לזכור - עלולה לגרום אי פעם למוות של חולה. תיאודור אומנם צעיר מג'וזף, אבל שלא כמו רבים מן התלמידים, הוא פנה ללימודי הרפואה לא בגלל הכבוד והכסף השזורים במקצוע אלא מתוך הכרה בערך החיים וקדושתם, והתבונה הזו מחפה על גילו הצעיר.

אחרי עשר דקות של הליכה מהירה נועץ הלר את המפתח בחור המנעול. הדלת הנפתחת מגלה חדר דל וקטן מאוד. כאן הוא מתגורר בגפו, סועד את ארוחותיו הדלות ורושם את עבודותיו. אם היה נשאר לגור בבית הוריו בקיימבריג' היה לו קל ונעים הרבה יותר, אלא שבאוניברסיטה המקומית הודיעו לו שאין לו כל סיכוי קבלה ללא שבועה נוצרית, שאותה הוא איננו יכול להישבע בלי לבגוד באמונתו היהודית.

באוניברסיטה החדשה של לונדון המצב נוח יותר, ולא נדרשת ממנו שבועה שכזו. כך מצא עצמו הלר במעון המזנח, שוקד על לימודיו ומקווה שביום מן הימים יזכה בתואר דוקטור לרפואה.

פריז, שנת תרל"ט (1879)

המבשלת יוצקת את הבליל העכור לצלחות האמייל הסדוקות. עשרים ילדים יושבים בדממה מסביב לשולחן עץ בלתי מהוקצע ועוקבים בעיניים כלות אחר כל תנועה של המצקת. זוהי הארוחה החמה היחידה שהם מקבלים במשך היום וצביטות הרעב מכאיבות בבטנם. אבל למבשלת יש זמן...

ולרי נועץ עיניים חמדניות במנה של אלבר הפוזל, שבולע אותה בחופזה. הוא מפשפש בכיס מכנסיו ומוציא מהם פיסת זכוכית צבעונית ועגולה. במתינות הוא מניח את הזכוכית בינו לבין פול, כדי שזו תמשוך את תשומת לבו, אבל פול אפילו לא רואה אותה. הוא מסיים את המנה עוד לפני שאיזה שהוא מקח וממכר נוצר ביניהם וולרי נאנח ותוהה אם להשיב את האוצר למקומו. אבל הנה, יש מי שמתעניין בכל זאת. ז'וזף שיושב מולו חומד את החפץ הצבעוני. "מה אתה רוצה בשבילי?" הוא שואל בשקט,

"כף דייסה!" עונה ולרי במהירות, מחשב לעצמו את היתכנות העסקה.

בום.... מכה נוחתת על ראשו של ז'וזף מלמעלה. "מדוע העזת לדבר בזמן האוכל?" מסנן גוסטב הצנום, שאיש לא היה משער כמה כוח טמון בזרועותיו הדקיקות.

"הוא הציג לי את הזכוכית האדומה..." ממחר ז'וזף להאשים את ולרי.

"לא נכון, הוא רצה לקנות אותה..." מתכעס ה'סוחר'.

גוסטב מרים את החפץ ובוחר אותו, אחר כך משלשל

אותו בשפתיים חשוקות לתוך כיסו.

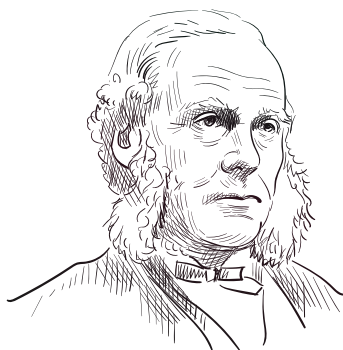
"זה שלי!" קורא ולרי בקול בוכים.

"אז תגיד אותי למנהל!" מתגרה בו גוסטב. הוא יודע היטב שאיש מן הילדים לא יפנה לז'אק, המנהל האימתני, שמילה אחת שלו עלולה לשלח אותם לרחוב.

ולרי נועץ בו מבט מצמית וממלמל לעצמו משהו. השקט הופך טעון. הארוחה מסתיימת ורגע לפני שהם יוצאים לרחוב, לוחש פול, הגבוה בראש מכולם - לולרי: "לא יכולת להמתין לשעת השינה? בשביל מה הוצאת את האוצר שלך כעת?"

"אני רעב..." משיב לו ולרי בקול בוכים.

"ככה..." מתקדרות פניו של פול. "ובכן, אקח אותך למקום בו תוכל לשבוע קצת..."

פרק 53 - סוף דבר

שתי דמויות מקישות על הדלת של הבית ברחוב בוז'לין. דממה עונה להם מבפנים. אחד מהם, בעל פני תפוח אדמה העונה לשם פטריק, מנסה לפתוח את הדלת. הידית נענית לו והוא מגלה כי הבית ריק ורק כמה עכברושים מסתובבים בו בין שיירי האוכל המעופשים.

"נראה שהבית מוזנח מזה שבועות", אומר ניקולא.

אדם זעוף פנים יורד מן הקומה העליונה. "אתם מחפשים את ז'אק?" הוא מתעניין, "הוא נמצא בכלא פרנזנס, אולי גם

אתם מוזמנים להעיד נגדו?"

"נראה שהגיע הזמן להעלם מפה..." לוחש ניקולא לפטריק.

לפני שהם עוזבים את העיר הם עוברים במאפייה של דלנואה, אבל האופה מבטל את חששותיהם בהינף יד. "תזכרו... אני לא עשיתי שום דבר רע!" הוא מדגיש ושב לזלף שושני קצפת על העוגה העגולה שהוזמנה אצלו.

*

השטרות שבידי מדלן מספיקים כדי לשכור את הדירה הנחמדה למשך עשר שנים. היא בהחלט מעדיפה לעזוב את המקום שבו ראו אותה מתלווה לשוטר, וממילא כבר נמאסו עליה הריחות המתוקים העולים מן המאפייה של דלנואה וגורמים לה בחילה...

האזור הכפרי מקדם אותה בברכה, ולואי, ראש הכפר, אפילו ממנה אותה לאחראית על הארוחות לאסירים שמדי פעם שוהים בחדר המעצר שלו.

יש לציין שהוא משלם לה היטב תמורתן.

*

אלבר, שמצליח להתאושש מן הפציעה, מוצא שהעיר לאנס חביבה עליו הרבה יותר מפריז הרועשת. הוא מצליח להתחבב על מסייה סול - מנהל המכרה והופך לסוכן הבית שלו, משרה שמאפשרת לו ליהנות ממזווה פתוח וחיים מאושרים.

ולרי, שנודד בין ערים ועיירות, מגיע לבסוף שוב ללאנס,

ובעזרת מסייה שרמן הוא פותח בה חנות קטנה, שמפרנסת את משפחתו הגדלה והולכת.

"תמיד תנסו לעזור לאנשים", הוא מדריך את ילדיו, "זה בסוף ישתלם לכם!"

*

"יהודים עם קדושים קומו לסליחות..." מתנגן קולו של השמש ליד חלון ביתה של משפחת ברמן. ר' יעקב ממחר להעיר את בניו. בשנה הבאה הם יהיו הרחק מכאן, בישיבת ראדין שהוקמה בשנים האחרונות. אין לו כל ספק, שרק שם, בצלו של רבי ישראל מאיר הצדיק - יצליחו לגדול בתורה.

בשנתיים האחרונות שקד עם ילדיו, מנסה למחות את זכרה של התקופה הקשה בה היו רחוקים מחיי תורה ומצוות. גם העסק שהקים הצליח מאוד, לא מעט בזכותו של מסייה שרמן, שסייע לו בעצה ובהלוואה גדולה.

"היום אחר הצהריים ניסע לפריז..." הוא סח לילדיו את החדשה המסעירה לאחר שובם מתפילת שחרית. "מחר תתקיים ברית המילה לנכדו הבכור של מסייה שרמן, בנם של ד"ר הלר ורעייתו ליזט! הם המתינו לא מעט שנים לילד הזה והקהילה כולה תשתתף באירוע הגדול..."

*

לאחר שנות עבודה רצופות ותובעניות, כשהוא עטור פרסים ואותות כבוד ואפילו תואר אצולה מוענק לו על ידי המלכה - חש ליסטר שהוא זקוק לחופשה. הוא ורעייתו אגנס יוצאים לעיר הנופש רפאלו שבצפון איטליה, אך שם

נתקפת גב' ליסטר בדלקת ראות חריפה ואפילו בעלה איננו יכול לו למלאך המוות.

אגנס עוזבת אותו לאנחות וליסטר שוקע באבל על רעייתו, שעבדה לצדו והייתה לאורך כל השנים מזכירתו היחידה. הוא זוכר היטב כיצד האזינה בסבלנות ובאמון לרעיונותיו ואיך רשמה בכתב ידה הנאה את כל מה שהיה עליו לרשום והוא הזניח מחוסר זמן.

שבור ורצוץ שב ליסטר לביתו שבלונדון, ורק הידיעה שהוא מסוגל עדיין להציל חיים ולתרום לאנושות מחלצת אותו מיגונו הכבד. המלכה שמכירה בכישורונותיו וחפצה לסייע לו - ממנה אותו למנתח המלכותי, ובתפקידו זה הוא נדרש מפעם לפעם לייעץ בענייני רפואה וניתוח של בני המשפחה המלכותית.

אחד הניתוחים המפורסמים נערך בשנת תרס"ב - 1902. המלכה ויקטוריה זה עתה הלכה לעולמה ושבוע לפני ההכתרה המתוכננת של בנה היורש - אדוארד אלברט, נתקף המועמד למלוכה בכאבי בטן עזים, שמצביעים על דלקת בתוספתן.

הרופאים קובעים שאין מנוס אלא להוציא את התוספתן המודלק, אבל אדוארד אלברט, שמודע לסיכון הגבוה שבניתוח, דורש שליסטר יקבע האם אמנם הניתוח דרוש ואם כן - שהוא זה שיפקח על ביצועו.

על אף שליסטר כבר עבר את גיל שבעים, הוא עדיין חד מחשבה ומתווה בפני הרופאים את דרך הניתוח והטיפול שלאחריו, כשהוא מדגיש את החובה של חיטוי נרחב לאורך

כל הדרך.

יורש העצר עובר את הניתוח ומחלים וביום ההכתרה לוחש 'אדוארד השביעי' לליסטר: "אני יודע שאלמלא אתה ועבודתך, לא הייתי יושב כאן היום!"

שש שנים לאחר מכן, כשליסטר מגיע לגיל שמונים, חוגגת בריטניה ובעצם כל אירופה לאיש הדגול. בהיותו איש צנוע מכבדות עליו החגיגות הרבות, אבל הוא נכנע להן בחיוך. הוא רק מבקש בכל נאום שהוא נושא, להדגיש את חלקם החשוב של החוקרים כדוגמת לואי פסטר שהיו לפניו, ומציין שהם אלו שסללו את הדרך שבה הוא רק המשיך ללכת.

ארבע שנים לאחר מכן שוכב ליסטר על ערש דווי בעת חוליו האחרון.

בית המלוכה יוצא מגדרו.

שליח מיוחד מציע לחלוק לו כבוד אחרון ולקבור אותו לאחר מותו ב'ווסטמינסטר אביי' - בית הקברות של מלכי אנגליה. אלא שליסטר מסרב בתוקף; "חפץ אני להיקבר לצד רעייתי אגנס", הוא מבקש.

ליסטר מת בחורף תרע"ב בביתו הכפרי בוולמר שבקנט, אבל המחקר בו החל נמשך בעוז.

בשנים הבאות מתגלים חומרי חיטוי נוספים ומוצלחים אף יותר מן החומצה הקרבולית, חומרים שאינם צורבים את עורם של החולים והרופאים.

השימוש הקפדני בחומרים הללו מוריד את אחוזי המוות

בבתי החולים והופך את הניתוחים להרבה פחות מסוכנים.

מספר שנים חולפות, וכאשר מתגלה זן חיידקים חדש - נקראת המחלה שהם מחוללים 'ליסטריה', על שמו של האיש שרבים חבים לו את חייהם.

